

Dorđe Malavrazić*

LEKTORKA RADMILA VIDAK – KA JEZIČKOM PROSVETITELJSTVU

U razgovorima između harizmatičnog radio-stvaraoca i reditelja Darka Tatića, otmene pisca i televizijskog urednika Miroslava Savićevića i mene iskristalisala se posle smrti Radmile Vidak ideja da bi toj nenametljivoj lektorki – uzoru u svome poslu, kulturnom junaku po doprinosu srpskoj jezičkoj kulturi i simbolu nevidljivosti kao obeležja radiofonskih svetova – trebalo sačuvati ime i spomen kroz vremena. Njena svojstva neprevaziđene studioznosti, vrednoće i uporstva u odbrani pravilnog srpskog jezika i govora učinila su je za života legendarnom, tako da je misao o mogućoj nagradi sa njenim imenom iznikla prirodno, logično, iz konteksta posmrtnih priča o njoj. Sva trojica smo bili za takvu inicijativu iz razloga opšte koristi, a svaki pojedinačno još i sa nekim posebnim motivom.

Predlagači

Darko Tatić je sa Radmilom Vidak sarađivao godinama gotovo svakodnevno, u čuvenom Studiju 10 u Makedonskoj ulici, najčešće prilikom čitajućih proba i snimanja sa glumcima, te u sedištu redakcije Dramskog programa u Hilendarskoj, gde su njih dvoje – na onom kraju dugačkog redakcijskog stola koji je bio tik do ormana punog rečnika i lingvističkih priručnika – često raspravljali, izolovani usred izukrštanih dijaloga drugih zaposlenih, o još nepokrenutim pitanjima srpske kulture, koja bi svakako trebalo otvoriti. Tu je jednog dana iskrsla misao o potrebi da se načini radio-drama o Rudolfu Arčibaldju Rajsju, namerno potisnutoj i zaboravljenoj ličnosti iz srpske međuratne istorije, kriminologu evropskog ugleda, istraživaču zločina konglomeratske

---

* djordje.malavrazic@gmail.com

austrougarske vojske nad srpskim stanovništvom u Prvom svetskom ratu. O zločinu civilizacije nad civilima govorilo je zapravo to delo, *Platon u Srbiji* (1983), kada se pojavilo posle velikih napora, koji su podrazumevali snimanje kazivanja preživelih svedoka koji su poznavali i sretali Rajsa, i kolažiranje tako nastalih zvučnih dokumenata sa pisanim izvorima i fragmentima Platonovih *Zakona*, odgovarajućih Rajsovom moralnom rigorizmu i duhu njegovih utopijskih traganja, što su okončana njegovom smrću na srpskom tlu. Univerzalnost značenja tog antologijskog ostvarenja nisu spoznavale, međutim, naše slovenačke i hrvatske kolege, koje su, u kontaktima, imali jedino da primete, s izvesnim podsmehom, da je to „neka srpska stvar“. Dokumentarno-dramski esej *Platon u Srbiji* doživeo je znatan broj osvrta i repriza i podstakao kod nas opšte interesovanje za Rajsovo nasleđe, a potpisali su ga zajedno, kao autori, Darko Tatić i Radmila Vidak.

Miroslav Savićević imao je najplodniji period saradnje sa Dramskim programom Radio Beograda – i, naravno, Radmilom Vidak – krajem osamdesetih godina prošlog veka. Njegovi estetski izbrušeni tekstovi za sedam epizoda dugu radio-seriju *Vuk: reč, pesma, povest i smrt*, koja je podrazumevala savlađivanje ogromne građe (1987), i dramsku igru *Priča o kosovskom boju* (1989), bili su radiofonski oblikovani za dva velika jubileja, 200. godišnjicu rođenja Vuka Karadžića i 600 godina od Kosovskog boja. Savićević je sa napetom koncentracijom pratio višemesečnu realizaciju i bio izuzetno zadovoljan radom kreativnog tima, pa će ostaviti zapis da jedino žali što iz tog sastava, prilikom dodeljivanja godišnjeg priznanja Radio-televizije Beograd seriji o Vuku, nisu bila uključena i „imena ton-majstora Petra Marića i lektora Radmile Vidak i Nade Andrejić“. ¹Kao pisac koji je u pomenutoj seriji „prvorazrednu važnost dao korišćenju jezika“, znao je da ceni ne samo stručnost nego i predanost i istraživačku posvećenost koja je karakterisala lektorski rad na tekstu. U osvrta na to kako je Darko Tatić ostvario njegov dramski ogled *Zelene trave Irske* (1988) u mediju radija, on će čak napisati: „Tu su se srećno susreli moje jezičke preokupacije, Darkova strast eksperimentatora s jezičkim višeglasjem i, svakako, kreativni lektorski rad Radmile Vidak.“ ²

Rado bih usvojio ovu neočekivanu formulaciju: „kreativni lektorski rad Radmile Vidak“, jer se njome istinito kazuje da aktivnost koja se obično komentariše kao zanatska, rutinska i reproduktivna dostiže ponekad, kao u ovom primeru, visine stvaralaštva. Dobar lektorski rad zahteva dugu obuku, veliko iskustvo, strpljivost i

---

¹ Miroslav Savićević, „Njih više nema – to je bio zvuk“, u: *Književnost i radio*, zbornik radova, priredio Đorđe Malavrazić (Beograd: Radio Beograd, 2004), str. 164.

² Isto, str. 167.

disciplinu u traženju najboljih rešenja, ali on, kada je vrhunski, podrazumeva i talenat, koji je redak i nenadoknativ. Radmila Vidak je imala taj dar, nestečenu predispoziciju, koju je stalno bogatila i oplemenjivala. Uverio sam se u to u godinama naše intenzivne saradnje, kada sam bio glavni urednik Dramskog programa Radio Beograda, a došao sam prilikom te saradnje i do jasne spoznaje da je ona visoko moralna i pravdoljubiva ličnost. U povremenim redakcijskim napetostima između struje koja je pre svega htela da afirmiše literarne vrednosti, plasirane na radiju, i silovitih, eksperimentalnih tendencija ka naglašavanju kvaliteta radiofoničnosti, ona je zauzimala pomirljiv stav, zalažući se za zbrajanje vrednota, a ne za njihovo međusobno isključivanje. Svojski me je podržavala u mojim nastojanjima da se o pitanjima uređivačke politike ne raspravlja na partijskim, nego samo redakcijskim sastancima. Verujem da je ta izborna „neobičnost“ dopinela da Dramski program za mog urednikovanja (1983-1986), kao što suvi podaci pokazuju, ostvari izvanredne uspehe tamo gde je to bilo najvažnije – u kvalitetu repertoara i na uglednim svetskim i jugoslovenskim festivalima radiofonije.

Biografija

Jezik, pisani i govorni, bio je elementarni medij u kojem smo živeli i od kojeg smo živeli, osećajući to, ne samo Radmila Vidak nego i Darko Tatić, Miroslav Savićević i ja. Zato smo nas trojica u jednom trenutku prirodno prešli sa međusobne razmene mišljenja na delatnost inicijatora da se ustanovi nagrada koja bi nosila ime Radmile Vidak. A kao inicijatori, predlagači, bili smo dužni da, posle izvesnih raspitivanja, uputimo na pravu adresu, Upravnom odboru RTS-a, pismeno stilizovani Predlog sa obrazloženjem, nacrt Pravilnika, raspoloživu dokumentaciju i kratku biografiju Vidakove. Pošto sam jedini još bio aktivan u Kući, i to kao glavni i odgovorni urednik Radio Beograda 2, programa kulture i umetnosti, iznenada je obaveza izrade tih akata bila, gotovo sasvim, na meni.

No pre nego što sam pristupio tom poslu, obavio sam dva pripremna razgovora. Prvo sam se sreo sa Dušanom Vidakom, koji je i sam bio čvrstim nitima vezan za radio, kao džez kompozitor i nekadašnji spiker. Bio je oduševljen idejom da se osnuje nagrada sa imenom njegove preminule žene i, kada je čuo kakve sve dileme imamo oko podnaslova priznanja – razmatrali smo, recimo, formulaciju: *Nagrada „Radmila Vidak“ za negovanje jezičke kulture na radiju i televiziji*, trenutno je dao svoju alternativu: *Nagrada „Radmila Vidak“ za lepotu govora*. Osetio sam odmah da je to pamtljivije i efektnije rešenje, a istog mišljenja su bili i Miroslav Savićević i Darko Tatić, kada sam ih konsultovao. Dušan Vidak, nažalost, nije dočekao pokretanje nagrade 2014. godine, ali je njegova emocija, sažeta u dobro nađenom izrazu, kao na duhovnim krilima ponela to priznanje.

Razgovor sa predsednikom Upravnog odbora RTS-a protekao je takođe izvanredno. Nikša Stipčević je smesta veoma povoljno reagovao na našu inicijativu i obećao pomoć,

baš kao što je i više puta pre i posle toga podržavao sve što je, po njegovom mišljenju, a imao je probrana merila, moglo da doprinese kulturnoj misiji i ugledu Radio-televizije Srbije. A posebno je bio emotivno naklonjen spikerima i lektorima, jer je i sam radio kao spiker Radio Beograda, dok je studirao.

Kratku biografiju Radmile Vidak zatim sam sastavio u četiri ruke, sa Darkom Tatićem, pokušavajući da pogodim standard operativnog, administrativnog stila, na koji su naviknute oči čitača „materijala“, a pošto sam oskudnu građu prikupljao sa raznih strana, verovatno sam sa njom pokupio i neke formulacije, za koje se ne bih baš mogao zakleti da su isključivo moje. Ispalo je, mislim, prikladno prilici, ne samo kao suva biografska beleška, nego i kao karakteristika radnih i socijalnih osobina ličnosti.

To je sledeći tekst:

O Radmili Vidak

„Radmila Vidak (1929-2010) bila je perspektivni asistent u Institutu za eksperimentalnu fonetiku i patologiju govora kod profesora Aleksandra Belića i Đorđa Kostića. Međutim, nju je dinamika rada sa neposrednim izvođačima privukla Radio-televiziji. Na prvi dan rada Televizije Beograd, 1958. godine, ona je pregledala i doterivala tekstove koje su zatim čitali spikeri. Kasnije je dala suštinski doprinos razvoju i ugledu Obrazovnog programa Televizije.

U Dramskom programu Radio Beograda stala je na branik najčistijih vrednosti jezičkog izraza. Nije se zadržala samo na brizi za pravilnost akcenata već je, prema potrebi, rečničkim transformacijama prilagođavala tekst glumačkoj individualnosti. Bila je lektor-stilist, a time i koautor sa izraženim dramskim senzibilitetom. Utisnula je pečat poštovanja prema jezičkim vrednostima i dramaturzima, i rediteljima, i urednicima. Činila je to veoma studiozno. Kada bi izuzetne okolnosti zahtevale – narečje, na primer, ili arhaični vokabular – iscrpno je proučavala građu, uranjala u predmetnu literaturu i dolazila u studio pedantno spremna, donoseći „partituru“ kaligrafski ispisanu rukom. Bila je misionar lepote govora, a istovremeno, svojim zapažanjima, uticala je i na repertoar u celini.

Posle penzionisanja 1994. godine radila je na obimnom akcentološkom rečniku i očekuje se da mladi lektori, koje je zaputila u dubine jezika, taj posao dovrše. Bila je član Jezičkog saveta RTS-a.

Radmila Vidak je dvaput odlikovana za svoje stvaralaštvo. Dobitnik je povelje „Vitimir Bogić“ za životni doprinos razvoju radiofonije.

Uvek se identifikovala sa interesima Kuće. Kao ličnost, ostavljala je izvanredan utisak na sve saradnike. Bila je emotivna Srпкиnja evropskih vidika, poznavalac i poklonik starine, druželjubiva, srdačna i pouzdana. Naša kuća imala je malo tako visokih profesionalaca sa tako izuzetnim ljudskim osobinama.“

Gledajući sa distance, mislim da bi ovaj stešnjeni zapis trebalo dopuniti izvesnim pojedinostima koje obično ostaju izvan čisto radne biografije, za Upravni odbor jedino važne. Recimo: Radmila Vidak odrastala je u stabilnoj građanskoj,

revolucionarnim zanosima nesklonoj porodici, u ambijentu Senjaka, a kraće vreme i Vukovara, kada je otac Vitomir tamo bio raspoređen kao direktor Carine. Držala je do toga što pripada petoj porodičnoj generaciji „rođenih Beograđana“. Ljubav prema jeziku i knjizi najviše joj je razvila majka Nevenka, domaćica i entuzijastični čitalac. Bila je veoma uspešan đak i student, te diplomirala u velikom stilu na Katedri za srpski jezik sa južnoslovenskim jezicima na Filozofskom fakultetu u Beogradu (filologija je sve do kraja pedesetih bila u sastavu tog fakulteta). Posvećenost i talenat koji je iskazala na studijama preporučili su je za zaposlenja na Institutu za eksperimentalnu fonetiku i patologiju govora, kod Đorđa Kostića, i na Institutu za srpsko-hrvatski jezik SANU, gde je bila asistent Aleksandra Belića. Rado je isticala svoju privrženost „Belićevoj beogradskoj lingvističkoj školi“, tako nazvanoj zbog sazvučja sa lepim, jasnim i tačnim „beogradskim stilom pisanja“, koji se, nasuprot eksperimentima sa jezikom moderne i avangardne umetnosti, odlikovao poštovanjem ozvaničene jezičke norme. No sebe buduću nije videla u institutskoj tišini i za profesorskom katedrom, pa joj je predstojao put ka živoj vrevi medijske svakodnevice.

Ovde smo u prilici da egzaktnije nego ranije odredimo i važne vremenske oznake na tom putu. Pripremajući akcenatski i stilski vesti i konferanse koje će spikeri čitati prvog dana rada Televizije Beograd, 23. avgusta 1958, Radmila Vidak je faktički postala prvi lektor novoformirane ustanove Radio-televizija Beograd, utemeljene Odlukom Saveznog izvršnog veća iz februara te iste godine. Zvanično je primljena u OOUR Programi Radio Beograda 1. marta 1960. godine. Ova godina pokazaće se prelomnom i u njenom privatnom životu. Upoznala je Dušana Vidaka, čije je ime danas jedan od sinonima za posleratnu džez pobunu protiv državne kulturne politike i duhovnog sivila na vlasti, a koji se potkraj pedesetih angažovao kao spiker Radio Beograda. Sa njim je sklopila brak, pun ljubavi, požrtvovanja i odanosti.

Dom Vidakovih postaće vremenom autentični kulturni salon, sastajalište umnih ljudi i preoteti prostor slobode, u kojem se negovalo umeće spontanog i opuštenog razgovora. Radmila Vidak cenila se kao vrhunski stručnjak za srpski jezik i sve njegove varijetetske oblike, ali je bila i ličnost širokog obrazovanja i pripadnik te intelektualne elite, u kojoj se kretala prirodno i osećala lepo. Posebno je briljirala poznavanjem ruskog jezika, književnosti i kulture.

Biografiji Radmile Vidak, upućenoj Upravnom odboru RTS-a, nedostaje precizno određenje dva velika priznanja koja su joj pripala za rad u Radio Beogradu i srpskoj kulturi. To su *Orden rada sa zlatnim vencem* i *Plaketa „Vitomir Bogić“ za izuzetan doprinos radiofoniji*.

Još veći nedostatak: u kratkom životopisu Radmile Vidak, koji sam uputio Upravnom odboru RTS-a, sažeto je predstavljen samo njen angažman u Dramskom programu Radio Beograda, to jest, njen rad sa glumcima. No Dramski program je kao posebna organizaciona celina formiran tek 1976. godine. Kad je reč o radiju, pretežnom posvećivanju Vidakove „treninzima“ glumaca prethodio je, u stvari, dugi period u kome

je prednost dobijao njen intenzivni rad sa spikerima i novinarima koji, zbog specifičnosti pojedinih etapa u razvoju akustičkog medija, zaslužuje posebnu pažnju.

Proširivanje biografije Radmile Vidak – rad sa spikerima

Spikeri su kod nas, gotovo dve decenije posle 1945. godine bili, kao i u predratnom razdoblju, prvi ljudi radija. To znači da je program naše glavne stanice, sve do početka, ili čak sredine šezdesetih, imao uglavnom karakteristike spikerskog, čitanog radija. Kroz usta spikera prolazio je najveći broj sadržaja, jer su oni čitali ne samo vesti, dnevnike i najave i odjave svih emisija nego i novinarske osvrte i komentare, prikaze umetničkih ostvarenja, izveštaje sa kulturnih i političkih događaja, poeziju i prozne odlomke, odabrane iz dela klasika, ali i iz aktuelne, savremene produkcije.

U tim okolnostima izuzetan značaj imale su audicije na konkursima za izbor novih profesionalnih čitača. No njihov se ishod, u jednom pogledu, uglavnom unapred znao – da će se među nekoliko stotina kandidata koji su hteli visoko uvaženi posao spikera naći samo nekoliko perspektivnih, koji bi zadovoljili u toj meri da bi ih komisija za prijem uputila na dalju obuku, posle koje bi se tek videlo da li mogu odgovoriti zahtevima profesije ili ne. Tim težim, dvostepenim putem prolazili su neretko i kandidati koji će kasnije, tokom karijere, izaći na glas kao vrhunski spikeri, svrstani među najbolje u istoriji Radio Beograda. Njihovom konačnom uspehu po pravilu je najviše doprinosila Radmila Vidak, gotovo neizostavni član pomenutih komisija i nenadmašna učiteljica kvalitetnog govora na radiju i televiziji. A one odmah primljene, krajnje retke, očekivala je takođe specijalna instruktaža, između ostalog sa njom, pre nego što bi im se dalo da stanu pred mikorofon u studiju za emitovanje.

Prema svedočenju koje nam je ostavila Draga Jonaš, po mnogima najbolja od svih spikerki i spikera kod nas, ona je je prvi put na audiciji, iako su se svi divili njenom nastupu, ostala bez angažmana zbog muža, osuđenog informbirovca, kojeg nije htele da se odrekne. Kada je na drugom ispitu primljena, 1952. godine, svakako s odobrenjem odozgo, jer nije bilo razloga da se toliko ide protiv činjenica, sledili su kursevi i savladavanje materije:

„Kako sam otvorila vrata radija, upala sam u obuku. Učili su nas lektori, reditelji, glumci. Bata Sedlar je jedan od učitelja, i Radmila Vidak, mada je mlađa od mene po godinama. I na Akademiji nauka su nam organizovali kurseve, i kod Đorđa Kostića u Institutu za eksperimentalnu fonetiku i patologiju govora. Imala sam sreću da nešto naučim i od Jelene Bilbije, prvog spikera Radio Beograda.“³

---

³ Radio 103, Subotica, intervju sa Dragom Jonaš, <http://www.radio103.rs/draga2.php>

Kao razjašnjenje, treba napomenuti da je Radmila Vidak uvežbavala spikere i kandidate za spikere u Radio Beogradu, ali i na Institutu za eksperimentalnu fonetiku i patologiju govora, gde je prvo bila zaposlena, i na Institutu za srpsko-hrvatski jezik SANU, u kojem je bila asistent. Upravo tu je, prema sopstvenom svedočenju, obučavan i Miodrag Zdravković, stabilan profesionalac, kome su tokom karijere poveravane najvažnije vesti, pa i to da izgovori ono čuveno: „Umro je drug Tito.“ On je u mladosti nosio opterećenje pogrešnim akcentima ponetim iz rodne Rgotine kod Zaječara, pa je na prvoj audiciji (bilo je to 1954) dobio samo propusnicu za dalje edukovanje. Govorio je u jednom intervjuu:

„Prošao sam više kao eksperiment, da probaju i da vide, da li mene mogu da nauče pravilnom govoru. Na moju sreću, došao sam u ruke lektoru Radmili Vidak, koja je bila ambiciozna žena i dobar stručnjak. Počela je sa mnom da radi i posle mesec dana mi kaže: 'Mile, nema vajde, nema smisla dalje da nastavljamo.' Ja sav uspaničen kažem: 'Pa nemojte, Raco (tako smo je zvali), ajmo dalje.' Ona me samo pitala. 'Pa, da li imate još strpljenja?' Potvrdio sam, nastavili smo dalje i posle nedelju dana ja sam progovorio.“⁴

Osnovni paradoks Radmile Vidak ogledao se u činjenici da je ona praktično bila nevidljivi čovek za širu javnost, a istovremeno je uticala veoma mnogo na širenje i negovanje govorne kulture, pre svega izborom i školovanjem glasova za Radio-televiziju Beograd. Kada su novinari u pitanju, njeno stručno mišljenje bilo je na konkursima važno, a kada je reč o spikerima, često i ključno. To je prilikom primanja nagrade sa njenim imenom konstatovao još jedan od najboljih, spiker Žarko Obračević:

„Gospođu Vidak sam poznao, saradivao sa njom, učio od nje, učio od starijih kolega. Ona je bila nezaobilazna u bilo kom konkursu Radio Beograda. Njen potpis na učešće kandidata je bio presudan. Da li je mogao pred mikrofon ili ne. Tako da se tada mnogo više računa vodilo o govoru nego, nažalost, sada.“⁵

Ovom pregledu spikerskih mišljenja dodajmo reči Dejana Đurovića, takođe dobitnika *Nagrade „Radmila Vidak“*: „Bila je veliki stručnjak, ali veoma stroga, što tada nisam naročito voleo.“⁶ Sledeća reč koju bi ovde trebalo uvesti jeste

⁴ *Čovek koji je objavio da je umro Tito*, Radio-televizija Bor, intervju sa Miodragom Zdravkovićem, <https://rtvbor.rs/covek-koji-je-objavio-da-je-umro-drug-tito/>

⁵ *Spiker u programu Radio Beograda*, Radio 103, Subotica, Istoriografija, intervju sa Žarkom Obračevićem, <http://www.radio103.rs/zarko2.php>

⁶ Dejan Đurović, „Patološka ubrzanost kvari lepotu govora“, list *Danas*, 10. maj 2016, intervju Jelene Tasić, <https://www.danas.rs/kultura/dejan-djurovic-patoloska-ubranost-kvari-lepotu-govora/>

principijelnost, jer je strogost Radmile Vidak proisticala iz njene principijelnosti u odbrani pravilnog pisanja i govorenja od raznih opasnosti, među kojima je najčešće pominjala prodore naših južnih dijalekata, pretećih po četvoroakcenatski sistem srpskog standardnog jezika. Stalno je isticala da se u srpskom sve više gube dužine koje mu, inače, u dobroj interpretaciji, daju osobenu melodioznost, ritmičnost i lepotu. Ugrožavanje jezika videla je i na planu leksike, pa je kritikovala haotično usvajanje stranih reči za koje već imamo naše izraze, ali sa svešću da bismo, lišavajući se sistematski tuđica, ostali bez mnogih adekvatnih termina kada su u pitanju nove tehnologije, apstraktni pojmovi i intelektualni govor.

Pošto su jezikoslovci i inače oličenje strogosti u očima običnog sveta, potrebno je razjasniti da neuspele spikerske audicije nisu pojava novijeg vremena niti posledica preterano rigoroznih kriterijuma, kojih su se dogmatski držali članovi ocenjivačkih tela Radio Beograda. Reč je o činjenici da je pogrešan izgovor kod nas masovna, ljudima neretko simpatična pojava, koja se raznosi imitacijom. Zato je bilo teško pronaći na konkursima ne samo gotove spikere nego i kandidate čije je akcente i diktaciju moguće upornim radom doterati. Pominjući Kratkotalasnu radio-stanicu Radio Beograd II, osnovanu 1936, lingvista Miloš Moskovljević je to, u tekstu iz 1940, precizno konstatovao:

„Kako naša omladina ima rđav izgovor, pokazalo se na konkursu za spikere Kratkotalasne radio-stanice. Od dvesta kandidata, komisija je jedva našla da se mogu uzeti u obzir jedva dva, pa ni oni nisu bez mana.“⁷

Radmila Vidak je bila mišljenja da se velikim radom i vežbanjem akcentovanje može ispraviti. Nije se, međutim, ustručavala da kaže da bi nove glasove za elektronske medije trebalo najpre tražiti među ljudima „poreklom iz sredina u kojima se lepo govori“.⁸ Možemo se samo pitati da li je vremenom došlo do nekih promena u geografskom određenju tih sredina kada imamo u vidu da je Vuk vezivao jezičku normu za hercegovačke govore. Sećajući se audicije iz 1952, Draga Jonaš je nalazila objašnjenje za sopstveni odličan izgovor, koji je komisija odmah uočila, upravo na tragu vukovske tradicije:

---

⁷ Miloš Moskovljević, *Uticao radia na kulturu književnog jezika*, ilustrovani list „Radio Beograd“, 19. jul 1940.

⁸ „Loš akcenat dolazi sa juga“, *Večernje novosti*, 20. april 2003, intervju Nova Tomića sa Radmilom Vidak, <https://www.novosti.rs/vesti/kultura.71.html:146452-Los-akcenat-dolazi-sa-juga>

„Ja sam se uplašila šta da kažem ako me neko pita zašto je to tako? Kako da kažem da je to zato što sam iz Valjeva, a tamo se fino govori zbog doseljenih Hercegovaca? Ja samo govorim prirodno!“⁹

Samo godinu ranije, 1951, budući akademik Nikša Stipčević, tek što se upisao na fakultet, primljen je u Radio Beograd za spikera, i to, kako se sećao:

„...s obrazloženjem da imam foničan glas i da imam tačne srpske akcente, novoštokavske, a to znači u skladu sa standardima vojvođansko-šumadijskog dijalekta.“¹⁰

U vremenski manje određenoj binarnoj opoziciji nekad-sad, Radmila Vidak je u svom intervjuu „Večernjim novostima“, prema parafrazi kulturnog novinara Nova Tomića, govorila:

„Postojao je nekad takozvani beogradski stil govora. Krasili su ga dobar akcentat, dobra dikcija i tačna gramatika. Danas se taj lepi stil u velikoj meri izgubio“, kaže nam Radmila Vidak, jedan od najpoznatijih i najboljih lektora srpskog jezika, od koje su izgovor učili mnogi radijski spikeri i novinari, a i mnogi naši glumci.“¹¹

Očigledno je da ovde nije tema „mazni beogradski akcentat“ (Kapor).¹² Dok je Stipčević istakao svoju povezanost sa osnovom srpskog književnog jezika ekavskog izgovora (rođen je u Splitu), Radmila Vidak nam na citiranom mestu govori o razvoju vukovskog jezika, koji je dobio svoju modernu, urbanu varijantu, danas dosta obezvređenu, u „beogradskom stilu“, postignuću, najviše, beogradskih književnika i književnih kritičara s početka dvadesetog veka, pre svih Bogdana Popovića, Ljubomira Nedića, Jovana Skerlića i Slobodana Jovanovića. Izvorišta dobrog govora nisu više danas, dakle, vezana za seoske sredine, ali jesu za zapadne srpske krajeve naspram jugoistočnih, u kojima se zadržala najveća razlika između narodnog i književnog jezika, naročito u pogledu akcentuacije, oblikovanja pojedinih vokala, promeni reči i broju padeža.

---

⁹ Intervju sa Dragom Jonaš.

¹⁰ Nikša Stipčević, „Radio Beograd u stara vremena“, zbornik *Književnost i radio*, str. 380.

¹¹ „Loš akcentat dolazi sa juga“, *Večernje novosti*, 20. april 2003, intervju Nova Tomića sa Radmilom Vidak.

¹² Momo Kapor, *Halo Beograd: sa autorovim ilustracijama* (Beograd: Dereta, 2019. drugo izdanje), str. 116.

Kraj spikerskog radija

Kao nekadašnji spiker Radio Beograda i Radio Jugoslavije, Nikša Stipčević nam je ostavio svedočenje da su spikeri u posleratno doba bili visoko cenjeni i veoma dobro plaćeni: dok je najveća stipendija za studente (a on je studirao i „spikerisao“ početkom pedesetih) iznosila 1. 500 dinara, na radiju je on primao platu i do 10.000, što je tada, za vreme sankcija Sovjetskog saveza i velike oskudice u zemlji, bila impresivna svota. Dobar položaj profesije proisticao je iz njene dominantne uloge u ostvarivanju ciljeva i zadataka jedne značajne državne institucije. Spikeri su u to vreme, naime, po pravilu pozajmljivali glas ne samo književnicima, umetnicima, naučnicima, živim i mrtvim, te funkcionerima i političarima, čitajući u mnogim slučajevima, njihova opširna saopštenja (klasični primer bilo je veoma dugo čitanje Miroslava Mitrovića, sa teleprinterske trake, *Odgovora KPJ na Rezoluciju Informbioroa* i same *Rezolucije*, upravo tim redosledom) nego i novinarima i reporterima, dakle, glavnim proizvođačima programa. Pravo novinara na lični potpis u eteru glasom svojim, autorskim, stečeno je kod nas dosta kasno, sredinom šezdesetih, a tek postepeno su tada nastanjivale programsku svakodnevicu i nesnimljene emisije, vođene uživo, da bi vrhunac celog tog preloma bilo gromoglasno promovisanje naglašenog tvoračkog „Ja“, pre svega u zabavnim emisijama tipa *Minimaks*; slično su, setimo se, utvrdili su to još ruski formalisti, novi, izazovni književni postupci po pravilu prodirali u literaturu preko „nižeg“ žanra komedije da bi vremenom postali opšteprihvaćeni i kanonizovani čak i na visovima elitnog stvaralaštva. Zatim su se javila u radio-televiziji i nova zvanja: voditelji, spikeri-voditelji, novinari-voditelji...

Intervju Radmile Vidak „Večernjim novostima“ – jedini što joj je u karijeri, prema njenim rečima, uopšte bio tražen – pokazuje nam da je ona na ovaj veliki preokret gledala drugim očima, iz ugla aktera koji su u sudaru bili primorani na povlačenje i, makar s gorčinom, prihvatanje novog stanja stvari. Njena interpretacija tih, umnogome prelomnih, događaja iz sredine šezdesetih deluje snažno svojom jednostavnošću – u jezgovitoj parafrazi novinara Nova Tomića:

„Priseća se, zatim, kako su nekad na radiju pred mikrofonom govorili samo spikeri. Kad je odlučeno da „progovore“ i novinari, proveravano je koliko njih zaista to može. Nije mogao niko! Tada je direktor Radio Beograda radikalno odlučio da pošto nijedan od njih nije zadovoljio govore svi! Možda je današnji haos u televizijskom voditeljstvu, ovaj užas nad užasima u nekim zabavnim emisijama počeo baš tada.“¹³

Ovde ugrubo opisani konceptijski, a ne lično motivisani prevrat desio se 1963. godine. Doduše, uopštavanje kako su pre tog datuma „pred mikrofonom govorili samo spikeri“ ne treba shvatiti baš doslovno, jer konstatovanoj pravilnosti izmiču politički

¹³ „Loš akcenat dolazi sa juga“, *Večernje novosti*.

govori, direktni prenosi velikih svečanosti i parada priređivanih povodom praznika, prenosi sportskih događaja, pre svega fudbalskih utakmica, koje su postale *signum temporis*, što je bila specijalnost slavnog Radivoja Markovića, zatim izvođenja glumaca u radio-dramama i drugim igranim programima, od kojih je najpopularniji bilo *Veselo veče*, te snimljene i naknadno emitovane reportaže (recimo, komemoracija Isidori Sekulić), dečije emisije, pa i pojedini, istina retki, novinarski nastupi. Međutim, praksa spikerskog čitanja jeste bila dominantna i određujuća za monološki karakter programa u celini, i ona je kod nas prvi put počela da se dovodi u pitanje posle 1958. godine i pojavljivanja televizije kao atraktivnog slikovnog, delom konkurentskog medija. No najveći značaj imalo je to što su preko radio- prijemnika, bar na kratkim talasima, bili dostupni strani programi, sve više i oni opšteg karaktera, ne samo zabavni, koji su bili puni života, dijaloga i raznobojnog govora novinara, ali i običnih ljudi – ribara, prodavaca, profesora, političara – uz sva njihova specifična vokalna obeležja, nesavršenstva i odstupanja od jezičke norme. Rukovodstvo Radio Beograda preduzelo je tada niz studijskih putovanja na Zapad, radi slušanja glavnih evropskih stanica i razgovora sa urednicima njihovih programa, na kojima se već uveliko bila oslobodila neformalna ljudska reč pred mikrofonom.

Naravno, situacija nipošto nije bila jednoznačna, jer se, recimo, znalo da je radio praktično integrisao italijansku naciju, ranije jezički podeljenu na više govornih područja, čiji su se pripadnici teško međusobno uopšte razumevali. Možda su tom ujednačavanju osetno doprineli spikerski glasovi, reprezentanti generalne jezičke norme, ali je bilo pitanje trenutka kada će se, odgovarajući na potrebe slušalaca, pojaviti i kvizovi, glamurozni spektakli i telefonski kontakt programi. Kod nas je sličnu funkciju integrisanja imao srpski književni jezik, koji je jedini spajao sve lokalne dijalekte jedinstvenom normom, i kojim je trebalo da govore svi, po ugledu na spikere i novinare. Razume se, mnogi novinari nisu mogli da budu takvi uzori, ali je prelazak na nove forme radio izraza, uza sve nevolje koje je sobom nosio, bio neizbežan i nezaustavljiv proces.

Proba koliko novinara Radio Beograda uopšte može pred mikrofom jeste, sa današnjeg stanovišta, *contradictio in adiecto*, jer zašto bi oni bili novinari Radio Beograda ako ne ispunjavaju uslov da mogu govoriti slušaocima iz studija za emitovanje. Očigledno je ta proba sprovedena sa kriterijumima za spikere, čim je ishod bio tako porazan. U stvari, spikerske audicije su se slično u jednom broju slučajeva i završavale, s tim što bi poneko obično pretekao za dalju obuku. O tom događaju Radmila Vidak je u citiranom intevjuu govorila glasom izdanog jezičkog pro(svetitelja), ali sada već i disidenta, rezigniranog zbog ogromnog nesklada između sebe kao norme i velikog broja nimalo idealnih voditelja, autora i učesnika emisija, kojima je sada definitivno pripala javna medijska reč. No svi su na kraju krajeva, ako se sa njom nisu slagali, tolerisali njenu kritičnost i uvek imali izvesnu grižu savesti u odnosu na zahteve jezikoslovaca sličnog ranga, jer su znali da bi ceo vokalni izgled radija i televizije

morao da bude mnogo bolji i da na tom boljem treba insistirati. Profilisanje nagrade sa imenom Radmile Vidak doći će, na kraju, kao postavljanje ideala prema kojem svaki radio praktičar mora upravljati pogled, kao da se rukovodi čuvenom devizom šezdeset osme: Budimo realni, tražimo nemoguće!

Napomenimo da su simboli novog razdoblja u istoriji Radio Beograda, posle velike promene iz sredine šezdesetih, postale emisije pop muzike *Sastanak u devet i pet* (1965) i *Veče uz radio* (1968) Nikole Karaklajića, te *Prijatelj zvezda* (1966) Nikole Neškovića, zatim magazin *Selo veselo* (1966) Jovana Aleksića, satirikon *Minimaks* (1968) Milovana Ilića, *Autobus u pola šest* (1971) Milana Kneževića i kontakt program *Zeleni megaherc* (1972) Nikole Neškovića i Voja Šiljka. Sve je to danas baština popularne kulture, deo legende i nostalgичnih prepričavanja.

Period ovog konceptijskog prevrata bio je povremeni predmet analiza teoretičara književnosti i medija Svete Lukića. On je novo razdoblje, definisano ovde pomenutim emisijama, nazvao fazom „radiofoničnog radija“, koji je potisnuo iz etera čitani, „akademski radio“, čiji bi autentični simboli bile rubrike *Radio škola* i *Radio univerzitet*. Po Lukićevom mišljenju, „akademski radio“ podržavao je ozbiljnost, bezličnost i preterano literarisanje, „zaključno sa terorom neutralne, rutinske, dezangažovane spikerske interpretacije umesto autorskog čitanja, živih dijaloga i izveštaja sa 'mesta događaja'“. ¹⁴ „Radiofonični radio“, nasuprot tome, bio je medijski inovativan i doneo dah modernosti, ali i lakoću, površnost i snižavanje intelektualnog i kulturnog nivoa. Skloniji ipak novom radiju, Lukić će nemilosrdno kritikovati pojavu povremenog obnavljanja „opreznog studijskog snimanja dobrog dela programa umesto kontakt-emisija“ i „gašenje voditeljstva u ime spikerskog ziheraštva“. ¹⁵

Književnik i radio i televizijski novinar Raša Popov slično je, samo zaobljenijim rečima, komentarisao doba svog rada u radiju između 1964. i 1967. godine:

„Bile su to prelomne godine oslobađanja izraza. Milan Bulatović je bio teoretičar radija i mislilac o medijima, i kao urednik velikog umetničkog sektora razumeo je da je vreme da se prekine s isključivim stvaranjem radio emisija olovkom i pisaćom mašinom.“ ¹⁶

Nastupilo je vreme stvaranja emisija snimljenim i montiranim zvukom (Miroslav Savićević će jednom tekstu dati naslov *Mišljenje zvukom*), u procesu iz kojeg su izostavljeni svi posrednici, pa i spikeri, a zadržali se samo direktni proizvođači. Sam

---

¹⁴ Sveta Lukić, poglavlje „Radiofoničnost radija“, u: *Novi mediji, nova umetnost: rasprava iz komparatistike* (Beograd: Sloboda), 1989.

¹⁵ Isto, str. 424-5.

¹⁶ Raša Popov, „Glasovi iz kutije“, zbornik *Književnost i radio*, str. 394.

medij se u trenutku oslobodio i došao do punog izraza, kao jedini pobjednik. Pošto su, u mnogim slučajevima, prestali da budu srednji član između autora teksta, ako teksta uopšte ima, i slušalačke publike, spikeri su izgubili deo pozicija, ali pre svega onih koje po prirodi stvari i medijskoj zakonitosti pripadaju novinarima. Spikeri su, međutim, ostali u definiciji radija, u njegovom jezgru – ne na marginama programa već u centralnim dnevnim emisijama, neophodni uvek kada se, za razliku od neformalne, svakodnevnice reči, traži svečani i zvanični ili neutralni ton.

U sjajnom eseju koji je nastao na granici pomenutog prelomnog perioda, 1966. godine, Ivo Andrić će napisati da je spiker zapravo „čovek-glas“, koga „ne vidimo, ali stalno slušamo“, čovek koji se sav pretorio u reč:

„I ta reč treba da bude upućena svima, ne obraćajući se nikom posebno, a da svaki pojedini slušalac ipak ima, bar donekle i bar nekad, osećanje da je upućena lično njemu. Dalje, spikerov glas ne sme da se nameće i da pojedina mesta u svom govoru podvlači preteranim fleksijama ni ličnim akcentima, ali ne da bude ni prost mehanizam ni potpuno lišen tona i ritma živog ljudskog glasa.“

Andrić će još primetiti da taj ton između krajnosti, „na pravom putu dobrog zanata“, nikada nije isti i da ne postoje na svetu dva spikera koji će na istovetan način reći, kad se program, završi, onu uobičajenu frazu: „Našim slušaocima želimo laku noć.“¹⁷

A Ćamil Sijarić, u svojoj pohvali spikerima, nalazi da su oni zaštitnici i sačinitelji identiteta kroz vremena i prostore:

„Kad bismo nekim slučajem morali danas da se iselimo, negdje daleko, gdje se glas spikera sa naših stanica više ne čuje, ono za čim bismo zažalili jeste naša rodbina, naša zemlja, naše uspomene i glas spikera sa naših stanica. (...) Znamo da su oni tamo gdje i njihove govornice, ali i tu gdje smo mi, gdje je naš jastuk, naš obrok, naše pero i naše vreteno. Podsjećaju nas da smo među ljudima i pričaju nam o onome što se desilo među ljudima, da se u vremenu ne izgubimo, da znamo gdje smo, ko smo i što smo.“¹⁸

Rad sa novinarima

Posle etape spikerskog radija, znatno više pažnje nego ranije posvećivalo se obuci novih novinara za nastupe pred nevidljivim slušaocima, a ja mogu da kažem, iz ličnog iskustva, kako je to izgledalo 1971. godine. Tada sam, u jednom velikom talasu primanja, dobio zaposlenje u Radio Beogradu, pošto sam, zajedno sa još dvadesetak kandidata, prošao sve novinarske testove i mikrofonsku probu pred komisijom u kojoj je

¹⁷ Ivo Andrić, „Književnik pored radio-prijemnika“, *Jugoslovenski spiker*, broj 1, Beograd, 1966.

¹⁸ Ćamil Sijarić, *Razmišljanja o spikerima*, Radio 103, Subotica, www.radio.rs.arhiv2

bila i Radmila Vidak. Zatim je ta grupa novoprimljenih (od kasnije poznatijih tu su još bili, na primer, Gordana Suša, Branislava Šefer i Nikola Mirkov), pre nego što će se razići po redakcijama, ušla u tronedeljni proces specijalne instruktaže. Naši predavači bili su, između ostalih, lektorka Radmila Vidak, profesor diktacije na Fakultetu dramskih umetnosti Branivoj Đorđević i proslavljeni reporter Radivoje Marković, koji se u poznim godinama karijere sve više okretao podučavanju mladih u veštinama radio govorenja, ne samo jezički ispravnog i tačnog, nego i sadržajnog i smisaono bogatog i, prema tome, studiozno pripremanog. On je posebno držao do izgrađenog rečnika. Pitao bi nas, recimo, u kojoj oblasti prirode i života imamo kao narod najrazvijeniju leksiku, razuđeniju nego drugi. Mi smo nagađali, ne bez rezona: seks, jelo, a njegov odgovor je glasio: vremenske prilike, koje su očigledno bile značajne za narod koji je dugo, sve doskora, pretežno živio od zemljoradnje, pa je razvio veoma nijansiranu terminologiju u tom domenu, razlikujući, na primer, maglu, sumaglicu, izmaglicu, smog, ili sneg, susnežicu, poledicu, bljuzgavicu ili rosu, rosulju, mraz, inje, i tako dalje.

Pojedini od nas, koji su imali neke specifičnije govorne zapreke i teškoće, išli su dalje na učenje i vežbe u Institut za eksperimentalnu fonetiku i patologiju govora u Jovanovoj ulici u Beogradu. Ja sam, uz nastavu, produžio da radim na poslovima koje sam započeo još prethodne godine, u svojstvu stalnog honorarnog saradnika na Trećem programu, ali je većina tek posle uspešno završenog kursa, što se overavalo potpisom predsednika Komisije, dobila raspored i konkretne radne obaveze.

Razume se, bilo je u stvarnosti dosta kompromisa i uticaja rukovodilaca Kuće na komisije za prijem, ali je ovaj mehanizam, celovito gledano, obezbedio da Radio Beograd trajno zadrži primat u kvalitetu dobrog govora u odnosu na druge medije. Radmila Vidak je smatrala da se i u Informativnim emisijama Televizije Beograd govori na sličnom, visokom (u njenom rečniku „pristojnom“) nivou, dok je za druge televizijske celine, posebno zabavnu, nalazila da su ispod očekivanih i dopuštenih standarda. Da bi se to ispravilo i da bi svi ljudi koji govore pred mikrofonima i kamerama – dakle, pre svega, novinari – imali potrebna znanja iz fonetike i diktacije, trebalo bi neizostavno, pozivala je ona, da profesija lektor bude zastupljena u svim radio i televizijskim stanicama.¹⁹ Podrazumevalo se – i u svim drugim medijskim i izdavačkim kućama kojima je stalo do jezika i sopstvenog ugleda.

Inače, direktor Instituta u Jovanovoj, bivši nadrealista Đorđe Kostić, s razlogom je tvrdio: „Dejstvo radija i televizije mnogo je značajnije nego što pretpostavljamo i utiče na razvoj jezika mnogo više nego što zamišljamo.“ Kostić je uočavao da se jezičke

---

¹⁹ „Loš akcent dolazi sa juga“, *Večernje novosti*.

promene, i zbog dejstva medija, dešavaju u našoj savremenosti mnogo brže nego ikad ranije; njegov govor bio je gotovo istovetan sa govorom njegovog dede, ali se danas znatno razlikuje od govora novih generacija, koje dolaze. Razlike su, naravno, pre svega leksičke, uslovljene dolaskom moderne svetske tehnologije, ali se tiču i brzine kazivanja:

„Reč je o glavnoj mani naših spikera i novinara. Umesto da sažimaju tekst i da govore tempom da ih svako može razumeti, oni tekst ne sažimaju, jer je to mnogo teže, nego ubrzavaju govor. Ubrzan tempo govora ruši njegovu melodiju, ruši njegove akcente, ruši kvalitet njegovih glasova i menja suštinu jezičkoga bića.“²⁰

Slične kritike zbog „smandrljavanja“ štiva na programima radija i televizije Radmila Vidak je često iznosila u redakcijskoj sredini. Pri tome, naravno, nije imala u vidu spikere, ni sadašnje ni, još manje, nekadašnje, prve, čijih se fotografija sećamo, kako sede za studijskim stolom, dok je pokraj njih, na stolu, postavljen gong sa velikom drvenom palicom. Kritika se odnosila na mnoge novinare i voditelje, ali uz nju je išla i pouka. Sa njima je Radmila Vidak, protiveći se „zbrzavanju“, ali i suvišnoj sporosti, radila upravo na odmeravanju tempa govorenja koji je dinamičan, a istovremeno dozvoljava da se izvuku sve akcenatske dužine i shvati značenje teksta.

Dodatno o radu sa glumcima

Radmila Vidak je, ipak, najviše radila sa glumcima, u slavnom i kasnije neslavno izgubljenom Studiju 10 Dramskog programa Radio Beograda. Njene kolege su bile ubedene da ona zna sve u vezi sa jezičkom materijom i pravilnim izgovorom, ali ona nije mislila tako i svaki dramski tekst pažljivo je pročitavala sa olovkom u ruci, konsultujući često, za redakcijskim stolom, neki od brojnih rečnika iz pretrpanog ormara. U studio je zatim odlazila sa obeleženim akcentima koji bi mogli da budu predmet nedoumica. Tako iscertana partitura bila je osnov za njena vraćanja i ispravljanja glumaca tokom čitajućih proba i snimanja u studiju. Glumci bi ponekad i sami zastali i pitali je kako treba da naglase određenu reč, a ona im je odmah uzvraćala tačnim i preciznim odgovorom, na koji su se mogli osloniti. Njen autoritet je bio rano izgrađen i saradnici su se prema njoj odnosili sa potpunim poverenjem.

Uz sudelovanje Radmile Vidak, reditelji su mogli da sistematično raspoređuju uloge na baritone, basove, altove, soprane, tenore, itd., a to je slušaocima bitno olakšavalo praćenje radio-drama, pošto su, razlikujući glasove, raspoznavali i s njima povezana lica. Ekspertski dobro je učila glumce dijalekatskom izgovoru i, zajedno sa njima, kad je to zahtevao tekst, odevala pojedine likove u govorne kostime Crnogorca, Lale, Srbina s juga, Bosanca...Uporedo s poslom na radiju, delovala je i u pozorištima, ispravljajući

²⁰ Đorđe Kostić, “Mediji i suština jezičkog bića” u: *Književnost i radio*, str. 379.

krivogovor izvođača na vidljivoj sceni. Govorila je: „Bez obzira na to što na studijama dosta uče, nemaju ni svi glumci zadovoljavajuću dikciju. Zato je i u pozorištu rad lektora veoma važan, i to već od prve probe, dok se tekst čita za stolom.“²¹

Kapitalni doprinos Radmile Vidak jezičkoj kulturi trebalo je da bude opsežni akcentološki rečnik srpskog jezika, u kome bi sve promenljive reči bile provedene kroz sve padeže, a svi glagoli kroz sva vremena, tako da se vidi menja li se u promenama akcenat i kako se menja. Taj veliki posao je ostao nedovršen. Zapravo, neobrađeni su ostali još samo pridevi, ali među našim ljudima od struke ne postoji dovoljno individualne zainteresovanosti da se poduhvat Radmile Vidak dovede do kraja. Pomanjkanju motivacije kod njih verovatno doprinosi i to što pripremljeni materijal nema digitalni oblik, nego je sav, na tradicionalan način, ubeležen na ogromnom broju kartica dimenzija 10x5 cm.

Na kraju, kad vidimo kako je sve tekao rad Radmile Vidak sa spikerima, novinarima, voditeljima i glumcima, izaslanicima maternjeg jezika, možemo se zapitati: Šta je sa brojnim gostima radio i televizijskih emisija, koji takođe boje program svojim govornim izrazom?

Miloš Moskovljević imao je tu radikalni stav: „Nije dovoljno samo da spikeri besprekorno i lepo izgovaraju, već to važi i za predavače. Ne treba pustiti svakoga da čita na radiju.“²²

Osim na skamenjenom Trećem programu, danas je uglavnom reč o učesnicima emisija, a ne o predavačima, i o razgovoru ili raspravi, a ne o čitanju. Izbor gostiju programa pada na novinare i urednike, a oni su zainteresovani za dobre, interesantne i dinamične govornike, koji atraktivno zvuče i imaju šta da kažu – na što ispravijem književnom jeziku, kakav se kod nas uči u školama, mada nedovoljno. To je već domen u koji lektorski uticaj po pravilu ne prodire.

Pravilnik i kriterijumi

Sve što je u ovom tekstu do sada izneto samo je proširivanje onog kratkog biografskog zapisa o Radmili Vidak, koji sam uputio Upravnom odboru RTS-a posle predloga za pokretanje nagrade sa njenim imenom. Trebalo je, međutim, podneti tom telu i nacrt *Pravilnika za Nagradu „Radmila Vidak“*. Načinio sam i taj tekst, vodeći računa o izvesnim uzusima žanra, koji podrazumeva koncizne i jezgrovite, gotovo

---

²¹ „Loš akcenat dolazi sa juga“, *Večernje novosti*.

²² Miloš Moskovljević, *Uticaj radia na kulturu književnog jezika*.

pravničke formulacije što se zatvaraju prema mogućnostima višeznačnosti i raznolikih tumačenja.

U Uvodnom delu tog osnivačkog akta dodata je na Upravnom odboru jedna rečenica o istorijatu nagrade:

„Na inicijativu i predlog Đorđa Malavrazića, glavnog i odgovornog urednika Radio Beograda 2, Darka Tatića, radio-autora i reditelja, i Miroslava Savićevića, književnika i urednika TV Beograd u penziji, Upravni odbor RTSa na svojoj XLVII sednici od 3. februara 2011. godine, kojoj je predsedavao akademik Nikša Stipčević, doneo je Odluku da se daje saglasnost za osnivanje nagrade „Radmila Vidak“ za lepotu govora.“

U drugom pasusu tog uvodnog dela – a to je već moj tekst – urezano je rečima određenje kojim se precizira cilj nagrade:

„Ovim priznanjem čuva se uspomena na veliku jezičku prosvetiteljku Radmilu Vidak, koja se delovanjem u programskoj svakodnevnici Televizije i Radija i u Jezičkom savetu RTS-a, istrajno borila za korektnost akcenatskog interpretiranja i stilsku lepotu izgovorene reči.“

Svrha i smisao priznanja dodatno su definisani u prvom članu *Pravilnika*, uz navođenje zvanja prema kojima će ići nagrada, budući da je reč o krugovima praktičara jezikoslovlja koji svojim glasom i govornim nastupom boje radio i televizijski program:

„Nagrada se dodeljuje sa ciljem da podstiče rad spikera, voditelja, prezentera i novinara na očuvanju i razvijanju vrednosti govornog izraza na programima Radija i Televizije.“

Lik Radmile Vidak i dalje je u krupnom planu sa četvrtim članom *Pravilnika*, gde piše da će se priznanja, u vidu *Povelje*, dodeljivati svake godine, 14. aprila, na dan rođenja Radmile Vidak. Slede neophodne, a gotovo tehničke odredbe u kojima se eksplicira način rada tročlanog žirija, koji čine istaknute ličnosti iz medija i oblasti lingvistike i govorne kulture. Kao organizatori ove zajedničke akcije dva medija unutar RTS-a, određeni su programi koji dominantno produkuju kulturno-umetničke i edukativne emisije: Radio Beograd 2 i Kulturno-obrazovni program Televizije. S obzirom na doprinos Radmile Vidak razvoju i ugledu oba medija – ona je bila prvi lektor Televizije Beograd, a najvećim delom se angažovala u Radio Beogradu – naznačeno je i to da se po pravilu dodeljuju dva priznanja: jedno dobitniku sa Radija, a jedno dobitniku sa Televizije.

Bitni, centralni segment *Pravilnika* čini *član devet*, u kojem se izlažu kriterijumi za dodeljivanje nagrade. Smatrao sam da bi tu deonicu trebalo da ispiše ekspert, jedan od lingvista sa kojima smo često saradivali na Radio Beogradu 2. Međutim, tamo gde sam najviše očekivao, bilo je najmanje volje da se žrtvuje makar i sat svog vremena za altruistični rad, u koji ne bi bio ugrađen sopstveni interes. Tako sam i kriterijume po kojima će žiri birati dobitnika morao da izrađujem sam, sa rizikom da napravim neku grešku ili evidentni propust. Evo tog teksta:

„Merilima konkursa traži se, pre svega, pravilan i lep govor. Žiri će posebno ceniti dobru postavku, melodioznost i privlačnost glasa kome se veruje, bogatstvo govornih nijansi, akcenatsku korektnost, pravilnu dikciju i artikulaciju, jasnost i razgovetnost kazivanja, skladan i logičan tok verbalne ekspresije, širinu opsega u promenama osnovnog tona, odmereno korišćenje pauza, dinamično smenjivanje naglašenih i nenaglašenih reči i rečenica i adekvatno razumevanje-tumačenje onoga što se saopštava.

U komunikaciji nevezanoj tekstem, traženi kvaliteti su još: dobar jezički stil, pravi izbor reči, veština improvizacije, poštovanje sagovornika, spontanost i opuštenost.

Televizijski medij uvek podrazumeva jedinstvo verbalnog i vizuelnog izraza, a naglasak u procenjivanju je na verbalnoj, govornoj komponenti.

Ovim merilima ističe se u prvi plan cilj poštovanja govornih normi, ali i njihovog razvoja, usklađenog sa potrebama modernog života.“

Član 9, kao i ceo *Pravilnik*, usvojen je bez komentara, pa sam mogao da odahnem. Definitivno dobar znak da je u njemu sve u redu dobio sam ove, 2021. godine, kada je stručni žiri ovako obrazložio nagradu spikeru Aleksandru Božoviću:

„Dobra postavka i melodioznost njegovog glasa, jasnost i razgovetnost govornog izraza, dinamično smenjivanje naglašenih i nenaglašenih delova reči i rečenica sa odmerenim korišćenjem pauza, logičan tok verbalne ekspresije, pouzdano razumevanje i tumačenje sadržaja koji se saopštava, skladan tempo i ritam čitanja, pravilno akcentovanje i artikulacija – karakteristike su koje čine izuzetnim interpretacije Aleksandra Božovića, u skladu sa najvišim dikcijskim normama i standardima srpskog književnog jezika.“

Nagrada „Radmila Vidak“ za lepotu govora prvi put je dodeljena 2014. godine. Time započeti niz bio je prekidan dva puta – 2015. godine, kada zbog nekog spleta okolnosti nije bilo predloga ni bilo kakvog oglašavanja iz Kulturno-obrazovnog programa Televizije Beograd, i 2020. zbog pandemije izazvane virusom korona. Inače, svečane dodele priznanja u Kamenj sali Radio Beograda pretvorile su se vremenom u prave svetkovine živog i dobrog srpskog književnog jezika i govora. Na njima se uvek obnavlja, emotivno i profesionalno, sećanje na Radmilu Vidak, uz prisustvo njene rodbine, uglednih poslenika Radio-televizije Srbije, lingvista i svih ljudi koji se bave jezikom i prema njemu imaju iskrenu ljubav. Povodom tih skupova redovno se objavljuju opsežni osvrti u štampi, elektronskim medijima i na internetu. Ukratko, nagrada je svuda naišla na odličan prijem i postiže ciljeve radi kojih je i pokrenuta. Ovako uspešom ukorenjivanju priznanja osetno je doprineo eminentni i komunikativni žiri, koji od početka do danas čine lingvista Vlado Đukanović, lektorka u Radio Beogradu Olga Babić i lektorka u Televiziji Beograd Jelena Dubajić Pantić.

Odluke potvrđuju kvalitet njihovog rada, jer je vidljivo da su oni iz godine u godinu nagrađivali izrazite ličnosti sa prefinjenim jezičkim osećajem i snažnom, sugestivnom pojavom na radiju i televiziji. Dobitnici *Nagrade „Radmila Vidak“* do sada su:

2014.

Žarko Obračević

Posebno priznanje pripalo je emisiji *Srpski na srpskom* Prvog programa Radio Beograda.

2015.

Nagrada nije dodeljena.

2016.

Dejan Đurović

2017.

Dragan Vučelić

Posebno priznanje dodeljeno je Ljiljani Marković.

2018.

Dušica Mijatović

Posebno priznanje dodeljeno je Svetislavu Vukoviću.

2019.

Vesna Radosavljević

Posebno priznanje dodeljeno je Danki Novović.

2020.

Nagrada nije dodeljena.

2021.

Marija Mitrović Jokić i Aleksandar Božović

Posebno priznanje dodeljeno je Staki Novković Đorđević.

Sve te svečanosti i dodele nagrada „*Radmila Vidak*“ za lepotu govora, sve je to u slavu jezičke kulture. Njoj je prineo nekoliko izvanrednih misli i Raša Plaović, glumac koji se potkraj tridesetih godina prošlog veka u jednom trenutku, na veliko i glasno čuđenje ondašnje štampe, povukao iz pozorišta da bi neko vreme „spikerisao“ na Radio Beogradu. „Naš jezik je lep“, govorio je, „bogat, raznolik. Ima mnogo akcenata, dužina, zvučan je, uveren sam da je u onoj prvoj kategoriji lepih milozvučnih jezika. Lep govor,

nije li to nešto čemu bi trebalo da teži svako od nas? Čuvajte jezik, negujte govor, negujte našu reč jer u njoj ima mnogo, mnogo lepota.“²³

Tim lepotama služila je celim svojim bićem Radmila Vidak, sveštenica jezika i veliki pregalac srpske kulture.

Datum prijema: 21. 10. 2021.

Datum ispravki: 29. 10. 2021.

Datum odobrenja: 30. 10. 2021.

---

²³ Cit. prema: *Neda Depolo – gornji bezdan zvuka*, prir. Đorđe Malavrazić (Beograd: RTS - Radio Beograd, 1999), str. 168.